

De Reformatie

De Reformatie

WEEYBLAC TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

UIT DE SCHRIFT

DROMEN OM TE OVERDENKEN

Zijn broers dan benijdden hem, maar zijn vader hield de zaak in gedachten.

Gen. 37 : 11

We leven in een werkelijkheid waarin de behandeling van mensen niet altijd gelijk is. Het verhaal van Gen. 37 is een schrijnend voorbeeld van ongelijke behandeling. Heeft Jacob geen verschrikkelijke vergissing gemaakt door Jozef zo uitzonderlijk te bevoordelen met die veelkleurige mantel? Is dat niet een fout van de eerste orde? De broers van Jozef zijn nooit te verontschuldigen voor hun gedrag met Jozef, maar Jacob heeft ook boter op zijn hoofd.

Jozef kreeg kort na elkaar twee dromen. Hij vertelde de eerste droom aan zijn broers alleen. Misschien waren ze op het veld met de oogst bezig. In die droom was Jozef met zijn broers aan het schoven-binden. Jozefs schoof bleef overeind staan, de schoven van de broers bogen zich in een **kring** om Jozefs schoof en bogen zich voor zijn schoof neer. De broers slikken dat niet. 'Wil je soms koning over ons zijn?' 'Wat verbeeld je je wel, vent!' Jozef heeft daar niet aan gedacht, want in zijn onbevangeheid vertelde hij alleen maar zijn droom. Hoogmoed of heerszucht zal Jozef niet gedreven hebben om deze dromen te vertellen. Eerder spontaniteit en naïviteit. De broers gaan met hun eigen interpretatie op de loop. Ze vragen niet eens naar de betekenis ervan!

De tweede droom vertelt hij aan zijn vader én aan zijn broers. De zon, de maan en de elf sterren bogen zich voor

Jozef neer. De vooringenomen broers denken de droom van die gehate broer wel te begrijpen. Liep hij al niet in die 'kroonprinsen'-kleding rond? Zie je wel dat hij hoogmoedig is en over ons wil heersen? 'Wat denk je wel, ventje, je bent de één na jongste van ons, en denk je dat jij echt als koning over ons zult regeren?' De haat van de broers is nu helemaal niet meer te stuiten. Maar zolang Jacob nog in de buurt is, houden ze zich in.

Toch heeft Jacob zelf ook geen rust gehad met die dromen van Jozef. Het zijn niet alléén de broers die de dromen uitleggen als een bevestiging van Jozefs hoogmoed. Jacob zelf spreekt ook duidelijk tegen Jozef in vermanende woorden. '**Denk** je werkelijk dat ik, je moeder en je broers nog eens voor je zullen buigen. Zo'n droom, dat kun je toch niet maken? Dat vertel je toch niet aan je broers en aan mij? Kon je beter niet wat verstandiger zijn en die dromen maar voor je houden?'

Het verschil tussen de verwerking van die dromen door de broers en Jacob is dat Jacob de **záák** in gedachten houdt. De broers veroordelen alleen maar. Jacob wil aangeven dat hij ook niet weet wat hij ermee aan moet. Het staat buiten kijf dat we hier te doen hebben met **openbaringsdromen**, maar dat het èn aan Jozef, èn aan Jacob, èn aan de broers niet duidelijk was, wat God door middel van deze droomvoorstellingen wilde bekendmaken. De uitdrukking dromen dromen of een droom hebben is een standaarduitdrukking in de Schrift voor **openbaringsdromen krijgen**.

Nu is het zo dat bijna nergens in Genesis ervan gesproken

UIT DE SCHRIFT

Dromen om te overdenken

D. Griffioen

KERKELEVEN

Kritiek getoetst

M. te Velde

De Bijbel in de computer

j. Boersma

OPVOEDINGEN ONDERWIJS

Sexuele opvoeding van de oudere jeugd I

Jetze J. D. Baas

Vroomheid als dienst

G. J. van Middelkoop

Kerk en organisatie in een dynamische samenleving

M. J. Verkerk

PERSCHOUW

G. J. van Middelkoop

UIT DE KERKEN

wordt dat de dromen openbaringen van God zijn. Wel zijn de dromen steeds als openbaringen van God opgevat. Niemand in Jacobs huis heeft die dromen herkend als bekendmakingen van God. Het is echter wel zo dat die dromen over de toekomst gaan. En Jacob, **en** Jozef **en** de broers hebben echter geen raad geweten met die dromen. Wanneer en hoe kunnen die dromen in vervulling gaan? Jacob geeft Jozef een scherpe terechtwijzing. Hij wil dat Jozef hiermee ophoudt, want **dit** wordt te gek. Dit kan zo niet langer. Stop hiermee!

Jacob blijft echter niet bij zijn afwijzing van de dromer en de dromen, omdat hij er niet mee uit de voeten kan. Ook al begrijpt hij er niets van, hij schuift de openbaring van God erin niet aan de kant. Hij houdt de zaak in gedachten. Hij blijft er mee bezig. Hij 'bewaarde' de droom. Hij vraagt zich voortdurend af op welke wijze God deze vreemde dromen werkelijkheid laat worden. En wanneer zal dat gebeuren? Jacob blijft met deze openbaring van God bezig in gedachten, ook al heeft hij eigenlijk alleen maar vragen over de betekenis.

Toen later de broers zich voor Jozef in Egypte neerbogen, herinnerde Jozef zich die dromen (Gen. 42 : 9). Het zal ook toen pas voor hem volkomen duidelijk geweest zijn dat die dromen van God kwamen. Dat God zijn plan wilde bekendmaken. Toen pas, na al die jaren vielen alle stukjes van de puzzel op hun plaats. Dat is altijd zo met Gods profetieën. We weten de toekomst niet en moeten erop blijven vertrouwen, dat God de toekomst **zó** zal laten komen als Hij gezegd heeft. Dat vraagt wel veel geloof en vertrouwen. En nauwkeurig bewaren van al zijn woorden. Dat wil niet zeggen dat het Woord van God in de boekenkast moet blijven staan. We moeten ermee aan de slag. Bestuderen van het Woord is goed overwegen.

D. Griffioen

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE, DRS. G. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS. R. TER BEEK, DRS. R. BOS, DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C. DE RIJTER, DRS. J.H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen. Tel. (05202) 31201

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan.

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre BV, Postrekening 406040 t.n.v.

De Reformatie, Goes. Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591

ABONNEMENT.

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland)

Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts betindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni)

Losse nummers f 1,95 (excl. porto)

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.

Tel. (05210) 15946

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

KRITIEK GETOETST

In Groningen hielden de gereformeerde studenten op 28 april een openbare vergadering met prof. dr. A.S. van der Woude over het thema 'De historiciteit van de Bijbel'. Ter voorbereiding verscheen er een 'reader' met een aantal artikelen. In het *Nederlands Dagblad* kregen **kritische** vragen van sommige studenten over de gereformeerde visie op het Schriftgezag uitgebreid aandacht.

Vorige week schreef ik een bijdrage over de effecten en de bedoeling van zulke berichtgeving. Deze keer ga ik nader in op een paar vereisten waaraan **kritiek** in de kerk moet voldoen.

Een christen is niet vrij om maar te **kritisieren** zoals het in hem opkomt. Ook over onze **kritiek** (letterlijk: schiftend oordelen) moeten we af en toe eens kritisch nadenken. Welke criteria gelden daarvoor? Ik wil nu en de volgende week een paar punten bespreken. En ik pas ze ook even toe op de verhalen over 'het Schriftgezag in Groningen'.

Godsvrucht

In al ons doen en laten worden we geroepen tot 'godsvrucht'. De Here vraagt van ons dat wij in al onze woorden **Hem** vrezen en dienen. En dat we van daar uit ook de naaste dienen. Echt dienen. Zelfs als er door ons spreken een bepaald idee of een traditie zou moeten worden afgebroken, dan zal dat wat ons betreft altijd nog gehoorzame en gelovige **dienst** moeten zijn. Liefde-dienst.

Hier ligt de wortel en bron van alle goede **kritiek**. Wie de HERE vreest, zal beginnen met gelovig naar de Schrift te luisteren. Die zal dáár allereerst zijn wijsheid zoeken, de 'wijsheid van de Geest, om te leren onderscheiden tussen goed en kwaad. Die zal bovendien om zo te zeggen 'biddend **kritisieren**'. Die wil ootmoedig bezig zijn in **afhankelijkheid** van God: 'Here, geef me verstand en inzicht'. En die zal bidden, dat zijn **kritiek** anderen niet beschadigt, maar een goede uitwerking heeft.

Je betrapt jezelf er vaak op, dat je in **kritisieren** en discussiëren soms helemaal niet zo op een godvrezende manier bezig bent. Daar zit een stuk stille secularisatie in: druk praten, druk schrijven, maar in die dingen zo horizontaal bezig, zo weinig biddend, zo weinig bewust levend voor Gods aangezicht.

Neem nu het Schriftgezag. Je kunt je levendig voorstellen, dat wetenschappers-in-opleiding worstelen met vragen rond het Schriftgezag. Vragen stellen mag. Maar dan moet je je er wel voor inspannen om bij een zo ernstige en heilige zaak te spreken op de toonhoogte van de **godsvrucht**.

Dat betekent, dat allereerst vooral God zelf aan het

Door omstandigheden ontbreekt in dit nummer het hoofdartikel.

1994

Woord moet komen. Ik heb in bv. de reader van de GSVG een zorgvuldige overweging van het spreken van de Schrift zelf nogal gemist. Willen we over de historische betrouwbaarheid van de Schrift zinnig praten, dan moeten we beginnen bij wat de Bijbel zelf ons daarover leert. Prof. Kwakkel is in de reader de enige die daar echt werk van maakt. Had deze lijn van Schriftstudie niet veel meer uitgewerkt moeten worden? Redeneert men niet te veel buiten Gods Woord om?

De centrale vraag is immers: wat zegt onze goede God in de Schrift **z**elf over de betrouwbaarheid van haar inhoud? Hoe dienen de verhalen in de Schrift, ook de wonderverhalen, zichzelf aan? Het 'zelfgetuigenis' van de Schrift is toch beslissend?

Ik zou bijvoorbeeld best – even theoretisch gesproken – willen aannemen, dat de slang in het paradijs niet gesproken heeft. En daar zou mijn geloof dan ook niet mee staan of vallen. Maar dan moet men mij dat wel uit de Schrift **z**elf **a**nnemelijk maken. Dan moet men laten zien, dat het verhaal uit Gen. 1 tot 3 kennelijk zichzelf **n**iet presentéert als waar gebeurd.

Zoals bijvoorbeeld in de fabel van Jotham in Richteren 9. Daar wordt verteld over een pratende olijfboom. Ik geloof beslist niet, dat die olijfboom gesproken heeft. Niet omdat dat onvoorstelbaar is. Maar omdat de Bijbel **z**elf duidelijk maakt, dat het hier een 'verbeeld verhaal' is. Zo moet toch ook het getuigenis van Gen. 1 tot 3 en van de overige Schriften zelf beslissen, of de eerste **b**ijbelhoofdstukken een verbeeld verhaal **k**unnen zijn of niet. **Wat wij er verder vanuit onze ervaringswereld over zeggen, zal altijd binnen die grenzen moeten blijven.**

Het is dus heel noodzakelijk om in onze vaak zo rationele studies en discussies over 'Schriftgezag' de Schrift zelf geduldig en zorgvuldig te onderzoeken en eerbiedig er naar te luisteren. De Here God zelf moet aan het Woord komen. Als bijbellezers zijn wij luisterende leerlingen. Wie zijn wij dat wij God met onze belerende en **p**roblematiserende betogen zouden overstemmen?

Dat betekent ook: verlies niet de eerbied uit het oog, die wij tegenover de Heilige Schrift verschuldigd zijn. Anders ga je de Bijbel op een onbescheiden manier 'hanteleren'. Dan wordt het een 'boek' waarover wij heel rationeel redeneren. Het wordt een object waar wij wat mee doen. Wij maken er het lijdend voorwerp van onze 'probleem-stellerij' van. Gods Woord komt in de schaduw van onze **k**ritische verhalen.

Juist als je **k**ritische vragen stelt, is het goed om voorop stellen, wat je zelf positief gelooft ten aanzien van de Schrift. Zulke basale geloofsuitspraken zijn geen overbodige prekerigheid. Integendeel, ze geven het klimaat aan, waarbinnen je alleen maar veilig met **k**ritische vragen kunt bezig zijn. Dat kader had in de Groningse discussie en de berichten erover wel wat duidelijker mogen zijn. **Want juist de godsvrucht helpt je ook wetenschappelijk verder! 'De vreze des HEREN is het begin van de wijsheid'!** Dat is voor ons toch niet alleen maar theorie?

Eerlijke beeldvorming

Een ander criterium. Als je **k**ritiek hebt, moet je die geven op basis van eerlijke beeldvorming. Je moet degene die of

datgene wat je **k**ritiseert eerlijk aan het woord laten komen. Niet maar lukraak wat losse gezegdes en voorvallen nemen en daar dan op schieten. Ook niet werken met snelle etiketten en karikaturen. Maar eerlijk en evenwichtig mensen en opvattingen weergeven. En dan pas met je **k**ritiek komen.

Als je het anders doet, is je **k**ritiek oneerlijk en schieten we er niets mee op, ja dan worden we er met z'n allen alleen maar slechter van. Dat kun je lezen in allerlei boeken over communicatie, niet eens door christenen geschreven! Hoeveel te meer moet het voor Gods kinderen een stelregel zijn. Wij zijn geroepen om de eer en goede naam van onze naaste (die van nu en ook die van vorige generaties!) zo goed mogelijk te verdedigen en te bevorderen, ook in **k**ritiek en discussie.

Aan dit criterium gemeten schortte er wel wat aan de **k**ritiek die enkele Groninger studenten in het ND van 28 en 30 april en in hun 'reader' lieten horen. Daar werd flink met etiketten gewerkt. En dat is in de communicatie tussen mensen een vervelend gebeuren. Korte typeringens zijn vaak scherp. Je kunt met een paar woorden even iemand 'wegzetten' en je van hem afmaken. En zoiets heeft altijd een bepaald effect. Volgens mij soms méér en langer dan een goed geargumenteerde bestrijding. Ik noem uit de berichtgeving twee voorbeelden.

'De marge die studenten aan de Theologische Universiteit in Kampen (Broederweg) wordt gegund voor het stellen van **k**ritische vragen, is de Groningers veel te smal' zo schreef de krant. Arme theologische studenten! Niet erg bij de tijd waarschijnlijk. Ingesnoerd in het korset van de traditie. De 'echte' vragen kun je aan onze **p**redikantenopleiding niet stellen. Wat voor dominees **k**rijg je zo wel niet? Als dit waar is...

Maar is dit eerlijke beeldvorming? Wie heeft de informatie verschaft waarop dit gezegde berust? Komt dit van Kamper informanten? Ik herken dit niet. Wie zijn het precies, die onze studenten hier geen redelijke ruimte voor **k**ritische vragen 'gunnen'? En wat is de maatstaf voor de marge die studenten mogen hebben? Is dat in Kampen principieel oftewel voor Gods aangezicht een andere marge dan in Groningen of Maastricht?

Een tweede etiket. De Kamper Nieuwtestamenticus werd gevraagd om een 'originele bijdrage', maar hij 'heeft niets nieuws te melden'. Zo tekent een Groninger woordvoerder de opstelling van prof. dr. J. van Bruggen. Diens harmoniserende exegese van de evangeliën, waarbij hij 'oneffenheden in de Bijbel ontkent of gladstrijkt, bevredigt veel Groningse studenten niet', zo heet het.

Wel, daar sta je dan. Toch best een man met enige staat van dienst als bijbelwetenschapper. Door niemand ooit verdacht van gebrek aan originaliteit. En in de kerken ook evenmin beschouwd als een traditionalist die maar van alles gladstrijkt. Maar in Groningen door enkele deskundige studenten al gewogen en te licht bevonden. Geen nieuws uit Kampen. Heeft het nog zin naar hem te luisteren? Ik vraag me af: waarom zegt men zulke dingen over collega Van Bruggen? Waarom dit stickertje geplakt? Is dit eerlijke beeldvorming?

Heel anders tekent men prof. dr. A.S. van der Woude. Die komt er in het stuk heel positief af. Als ik zelf zo het ver-

slag lees van zijn referaat, dan denk ik: niet-bijbelgetrouw, maar wel heel traditioneel. Meningen en oplossingen die – met alle respect – in de voorbije eeuw in de bijbelwetenschap al menigmaal zijn voorgedragen. Het is wel een andere traditie dan de 'gereformeerde traditie'. Maar het is net zo goed een traditie! Niets nieuws.

Waarom ziet het etiket voor prof. Van der Woude er dan zoveel mooier uit dan dat van de anderen? 'Hij is heel aansprekend, gelovig, open en betrokken', zegt men. Waarom wordt Van der Woude wel positief voor het voetlicht gehaald? En gelden deze typeringen niet van de andere genoemde auteurs? Volgens mij geen eerlijke beeldvorming.

En dat geldt ook van de gereformeerde visie op de kwesties rond de historische betrouwbaarheid van de Schrift. 'Als de slang in het paradijs niet heeft gesproken, dan weet je ook niet meer zeker of Christus wel is opgestaan'. Die stelling moet model staan voor de 'vrijgemaakte' reactie op Schriftkritiek. Maar ten onrechte. Dit is een vertekening. Wannéer deze uitspraak al zo onder ons gedaan wordt, dan heeft ze een heel andere strekking dan ze hier krijgt.

'Schriftkritiek is het uit de Bijbel scheuren van ongewenste passages', zo heeft een van de studenten die in de reader schrijft op de 'vrijgemaakte school' geleerd. Volgens hem is dat zelfs een karikatuur, die in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) *opzettelijk* in stand wordt gehouden! Waarom dat akelige 'opzettelijk in stand gehouden'? Tekent de student hier zelf niet een karikatuur van het gereformeerde onderwijs en van de kerken? Ik zou daar wel eens de mensen van wie hij les heeft gehad over willen horen!

Gereformeerden menen veelal te goed te weten wat er in de Bijbel staat, aldus een derde karakteristiek. 'De moderne bijbelwetenschap daarentegen (!) leerde hem [de zojuist ook al geciteerde student] een uiterst nauwgezette wijze van bijbellezen'. Dat zal dan wel een onvoldoende betekenen voor exegeten als Aalders, Gispén, Ridderbos, Greijdanus, Van Bruggen, Ohmann, Floor en Van Houwelingen. Niet zo uiterst nauwgezet. Maar op grond waarvan eigenlijk? Wie herkent dit beeld?

Ook de dogmatiek krijgt een beurt. Als je met de moderne bijbelwetenschap de Schrift gaat lezen, 'dan blijkt opeens, dat de geijkte methode van 'schrift met schrift vergelijken' er vaak toe geleid heeft dat de Bijbel vervormd werd tot een grijze massa: alles werd bekeken door de bril van de verlossingsleer van Paulus'. En wat daar verder volgt.

De Bijbel vervormd. Een grijze massa. De bril van Paulus' leer. Ik zou zeggen: a) voor het overgrote deel is dit een generaliserende karikatuur; b) voorzover de student het terecht over sommige auteurs kan zeggen, had hij het ook op de exegete-colleges en de colleges dogmengeschiedenis aan de Broederweg in Kampen kunnen leren.

Kortom, de etiketten die er vanuit Groningen geplakt werden, zijn verre van overtuigend. En wat er over de gereformeerde bijbelwetenschap wordt gezegd bevat ook ettelijke karikaturen. Hier is geen sprake van eerlijke beeldvorming. Kun je op basis hiervan wel een zinnige en constructieve discussie voeren? Het lijkt me moeilijk. Op deze manier kunnen we met Groninger kritiek nauwelijks uit de voeten!

M. te Velde

DE BIJBEL IN DE COMPUTER

Inleiding

Biep... biep... Nog niet zo lang geleden hoorden dergelijke geluiden bij futuristische verhalen over robots. Binnen enkele jaren is het toekomstbeeld van destijds werkelijkheid geworden. Velen zijn er al aan gewend om tijdens het werken te luisteren naar gebiep. Alleen is het niet afkomstig van een robot met armen en benen, maar van een robot in een kastje: de computer. Misschien is dat ook wel zo gemakkelijk: wat in een kastje zit, loopt je ook niet voor de voeten.

U dacht dat een computer alleen zinvol was als een veredelde typemachine? Laat me u dan meteen uit de droom helpen. Het is een echte robot; handig bij allerlei verschillende klusjes. Toen ik een jaar of vijf geleden de computer 'ontdekte', werd het een ontdekkingsreis, die ongekende perspectieven opende. Om een paar dingen te noemen:

1. Wat te denken van het idee, dat de concordantie rustig in de boekenkast kan blijven staan, omdat dezelfde bijbeltekst veel gemakkelijker en een stuk sneller op te zoeken is met behulp van de computer? Voor degenen, die extra werk maken van bijbelstudie (predikanten bijv.) is er zelfs de mogelijkheid om via de computer de grondtekst te raadplegen.
2. Een liturgie helemaal uittypen voor een huwelijksbevestiging, een begrafenis, of wat dan ook? Het kan natuurlijk (het kan zelfs met de computer), maar het is veel eenvoudiger om een paar stukken tekst uit de computer te 'plukken' en met behulp van diezelfde computer aan elkaar te 'plakken'. En ook het eindresultaat wordt vanuit de computer verzorgd: een afdruk, alsof het bij een drukkerij vandaan komt.
3. Een andere lastige klus is het doornemen van alle registers van *De Reformatie*, omdat je op zoek bent naar die artikelenserie over... (vul het gewenste onderwerp maar in). Een tijdrovende bezigheid, omdat je meestal niet meteen het goede register te pakken hebt. Een computer klaart een dergelijke klus in een paar tellen.
4. Het handboekje van de plaatselijke kerk is na verloop van tijd bijna onleesbaar geworden vanwege alle wijzigingen en doorhalingen. Meestal wordt er wel weer eens een nieuw exemplaar uitgereikt, maar het is een stuk overzichtelijker om de gegevens van een handboekje bij te houden via de computer. Een program-

ma met een dergelijk doel is vaak ook in staat om selecties te maken, bijv. een lijst van alle gemeentelieden, die een bepaalde leeftijd hebben bereikt.

Er zou nog veel meer te noemen zijn, maar voor de doelgroep van De Reformatie zijn dit wel de belangrijkste elementen. In dit artikel wil ik enkele dingen op een rijtje zetten voor degenen, die geïnteresseerd zijn in het gebruik van de computer met het oog op de tekst van de bijbel. Enkele basisbegrippen als DOS en Windows veronderstel ik daarbij bekend.

Nederlands Bijbelgenootschap

Op dit moment zijn verschillende computerbijbels beschikbaar. Enkele daarvan gaan al heel wat jaren mee, en doen voor een moderne computergebruiker zodoende simpel aan. In deze categorie vallen de programma's, die het Ned. Bijbelgenootschap gemaakt heeft rond de Statenvertaling, de Nieuwe vertaling (1951) en de Groot Nieuws Bijbel.

Weliswaar is de prijs in de loop van de tijd behoorlijk gedaald (van f 500,- naar ong. f 370,-), maar deze programma's hebben enkele storende **beperkingen**. Zo is niet mogelijk om in de tekst van de bijbel te zoeken op onderdelen van woorden. Er kan alleen gezocht worden naar volledige woorden. Dat is lastig, als je bijv. zoeken wilt naar alle namen waar "Bar" in voorkomt.

Een bijzonder storend element is de manier waarop de programma's van het NBG beschermd zijn tegen illegaal kopiëren. Iedere keer, dat het programma vanaf de harde schijf gestart wordt, wil het de oorspronkelijke diskette 'bekijken'. Is dit onmogelijk, of is er een verkeerde diskette geplaatst, dan wordt het programma gestopt. **Effektief** met het oog op het gestelde doel is het wel, maar bij het werken is het op de duur bijzonder imtant om voortdurend voor disk-jockey te moeten spelen. De genoemde programma's zijn alleen beschikbaar in een versie voor DOS.

Een programma, dat speciaal ontwikkeld is voor het wetenschappelijk onderzoek van het OT in het Hebreeuws is 'Quest', dat eveneens uitgebracht is door het NBG. Een goed en degelijk programma, dat allerlei grammaticale en woordenboek-ingangen in de Hebreeuwse tekst biedt. Ook al gaat het om een programma voor DOS, de hebreeuwse tekst is goed te lezen op het scherm. **Vergelijkingen** tussen en verwijzingen naar overeenkomstige grammaticale vormen e.d. maken van het programma een goed naslagwerk. Nadeel is wel, dat het programma engelstalig is. Het leren omgaan met de **zoekinstructies** vergt het nodige aan tijd en geduld. Bij het NBG is op aanvraag een demonstratie-diskette **verkrijgbaar** (Cf 10,-).

On-Line Bijbel

Modernere programma's zijn meestal opgezet vanuit het lego-idee: een basismodule, waaraan naar eigen voorkeur verschillende bouwsteentjes toegevoegd kunnen worden.

De basismodule is meestal het programma zelf met één of meer bijbels. Andere bijbels kunnen dan (eventueel later) als losse modules aan het programma toegevoegd worden. Er zijn verschillende voordelen aan deze opzet verbonden: de ruimte op de harde schijf wordt niet in beslag genomen door allerlei bestanden, die toch niet gebruikt worden. (En de tekst van een bijbel kost meestal heel wat ruimte!) Een ander voordeel is de financiële kant: je betaalt alleen die elementen, die je afneemt.

Een goed programma in deze serie is de zgn. On-Line bijbel, in Nederland **verkrijgbaar** via de stichting PubliShare. Voor de meeste geïnteresseerden zal het belangrijk zijn om te weten, dat dit programma bovendien goed samen kan werken met **WordPerfect** en andere tekstverwerkers. Het is zelfs mogelijk om tijdens het werken met WP dit bijbelprogramma 'tevoorschijn' te halen en te gebruiken. Gedeelten van de tekst zijn eenvoudig in de tekstverwerker **binnen** te halen.

Het aantal modules is bijna onbeperkt. Bijna alle bekende bijbels zijn **verkrijgbaar**. Onderling werken de modules goed samen. De modules van de grondtekst (Hebreeuws en Grieks) bieden bovendien de mogelijkheid tot het raadplegen van lexicale en grammaticale bijzonderheden. Al met al: een goed pakket, dat ook voor theologen voldoende uit te breiden is. Bovendien is het aantrekkelijk geprijsd. Een basispakket voor DOS, aangevuld met de Statenvertaling, Nieuwe Vertaling, New International Version, Griekse Nieuwe Testament (Textus Receptus) en Hebreeuwse Oude Testament (Biblia Hebraica Stuttgartensia) kost f 375,-. Als alles volgens planning verloopt, is de On-Line bijbel inmiddels ook **verkrijgbaar** voor Windows, maar de prijzen daarvan zijn me op dit moment nog niet bekend.

Logos en Computerbijbel

Een vergelijkbaar, maar minder uitgebreid programma komt van uitgeverij **Medema**. Voor DOS is dat de 'Computerbijbel', voor Windows is dat 'Logos' (afbeelding 1). Beide programma's doen hun werk uitstekend. Nadeel van 'Logos' is wel, dat het programma alleen in een engelstalige versie **verkrijgbaar** is. Bovendien staat het pakket nog min of meer in de **kinderschoenen**. Dat blijkt bijv. in het nog beperkte aantal beschikbare modules.

Bij het basispakket worden geleverd: King **James Version**, New International **Version** en NT-Grieks. Van de voorgenomen extra modules (OT-Hebreeuws, Nieuwe Vertaling, Statenvertaling) is op dit moment alleen nog maar de Statenvertaling **verkrijgbaar**.

Het basispakket van 'Logos' kost f 299,-; de tekstmodule Statenvertaling kost f 99,-. De module NT-Grieks is gekoppeld aan het lexicon van **Strong**. Hopelijk komt er een vergelijkbaar onderdeel bij de voorgenomen module OT-Hebreeuws. Een nadeel van het lexicon is overigens wel, dat het gekoppeld is aan de **King James Version**. Wie vanuit een andere vertaling naar het lexicon wil, zal dus altijd een omweg via de KJV moeten bewandelen.

Het programma voor DOS, de 'Computerbijbel' (afbeel-

ding 2) is intussen verschenen in versie 3.0. Je mag met dit versienummer verwachten, dat gesignaleerde fouten verdwenen zijn en dat wensen van gebruikers intussen verwerkt zijn. Het programma wekt in elk geval wel die indruk. Het werkt goed, duidelijk en overzichtelijk. Het is duidelijk een rechttoe-rechtaan programma. Toeters en bellen zult u niet tegen komen.

Ik laat het graag aan ieders eigen smaak en wensen over om te bepalen of dit een aanbeveling is of een afkeuring. Voor degene die niet diepgaand theologisch met de bijbel bezig is, is het zeker aan te raden. Het basispakket bevat de Staten- en de Telosvertaling (f 99,-). Als extra modules zijn **verkrijgbaar** de Nieuwe Vertaling (f 149,50) en **King James Version** (f 99,-). Modules voor OT-Hebreeuws en NT-Grieks zijn bij de 'Computerbijbel' niet beschikbaar. Navraag bij uitgeverij **Medema** heeft uitgewezen, dat er op dit moment ook nog geen plannen zijn in die richting.

Net als de On-Line bijbel kan de 'Computerbijbel' goed samenwerken met een tekstverwerker. Vanuit een tekstverwerkingsprogramma is het bijbelprogramma 'op te roepen' met een zelfgekozen toetscombinatie: klaar voor gebruik.

Een minpuntje is wel, dat de installatie wat onduidelijk en stroef verloopt. Bij mij ging het de eerste keer mis. De reden is me niet duidelijk geworden. Bovendien: installeren moet eigenlijk vanzelf gaan na de opdracht **INSTALL**; bij de 'Computerbijbel' is dat niet het geval: alles installeren zonder de handleiding te raadplegen is niet goed mogelijk.

Een voorzichtige conclusie

Het is niet gemakkelijk om uit het aanbod van computerbijbels een 'winnaar' aan te wijzen. Des te meer, omdat er op dit gebied de komende tijd waarschijnlijk nog meer te verwachten is. En met nieuwe programma's wordt uiteraard geprobeerd om bestaande programma's af te troeven in mogelijkheden, gebruiksgemak, e.d.

Welk programma u kiest, hangt af van een aantal factoren: het besturingssysteem (DOS of Windows) en het doel, waarvoor u het programma aanschaft. Wie niet geïnteresseerd is in een OT-Hebreeuws of een NT-Grieks is voldoende voorzien met de 'Computerbijbel' van uitgeverij **Medema**. Wie wel over deze modules wil beschikken (of de mogelijkheid ervoor open wil houden) moet één van de andere pakketten nemen. Ook de beschikbare ruimte op de harde schijf kan een punt van overweging zijn. Iedere **bijbelmodule** doet een aanslag op de beschikbare ruimte van uw harde schijf. Een volledige bijbeltekst (OT en NT) neemt minimaal 2 tot 3 Megabyte in beslag.

Over de programma's die uitgebracht zijn door het NBG (met uitzondering van 'Quest') kan ik duidelijk zijn: jammer van het geld.

Overzicht

Nederlands Bijbelgenootschap:
Statenbijbel: f 371,85;

Nieuwe vertaling (1951): f 371,85;

Groot Nieuws Bijbel: f 371,85;

Afname van 2 vertalingen: f 669,30;

Afname van 3 vertalingen: f 951,90;

Quest: f 587,50.

Postbus 620, 2003 RP Haarlem. Tel. 023-224100.

On-Line Bijbel

Voor een volledige opgave:

St. **PubliShare**, Postbus 9187, 3301 AD Dordrecht. Tel 078-146077.

Berea Bytes (Uitgeverij H. Medema):

Computerbijbel:

- Basispakket (met Staten- en Telosvertaling): f 99,-;

- Tekstmodule NBG-vertaling: f 149,50;

- Tekstmodule **King James Version**: f 99,-.

Logos for Windows:

- Basispakket (**KJV**; **NIV**; NT-Grieks; Strong lexicon): f 299,-;

- Tekstmodule Statenvertaling: f 99,-.

Postbus 113, 8170 AC Vaassen. Tel. 05788-74995.

J. Boersma

STICHTING AFBOW

De stichting **Afbouw** te **Kampen** stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar **Inkomsten** is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het bestuur:

C. Trimp (05202-14869),

B. Kamphuis (05202-26248) en

J.G. de Kimpe (05202-16384).

Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934.

ton name van Stichting Afbouw

P/a Hoefblad 4
8265 GM Kampen.

Postrekening van de Credit Lyonnais Bank te Kampen: 806552.

SEXUELE OPVOEDING VAN DE OUDERE JEUGD I

*E*nkele weken geleden verscheen er in dit blad een tweetal artikelen over de sexuele opvoeding van jonge kinderen. Dat was vooral gericht op de opvoeding van kinderen tot ongeveer twaalf jaar. Centrale punten uit die twee artikelen waren: maak de sexuele opvoeding niet los van de rest van de opvoeding en laat zien dat liefde en seksualiteit bij elkaar horen. Aan het eind van dat verhaal is beloofd hierop terug te komen en dan vooral gericht op de opvoeding van de oudere jeugd. Over dat onderwerp handelen nu een tweetal artikelen. Voorop gesteld moet worden, dat wat geldt voor jonge kinderen uiteraard ook toegepast kan worden op de oudere jeugd. Ook hier moet blijven doorklinken: seksualiteit kan niet zonder de liefde. En: houdt het gesprek met uw kinderen gaande. Het gesprek over het geloof; het leven voor de Here en daarbinnen moet dan ook ruimte zijn voor zaken rond de sexuele opvoeding. Zet de sexuele opvoeding niet apart in de opvoeding, alsof dat iets bijzonders zou zijn wat buiten het totale leven staat. Toch zullen naast een aantal gelijke punten er ook zaken zijn die voor oudere kinderen anders liggen. Die onderwerpen komen in deze artikelen vooral aan de orde.

Wat is er dan anders?

Zo rond het twaalfde jaar spelen zich grote veranderingen af in het lichaam en de geest van het kind. En die veranderingen hebben ook veel te maken met de seksualiteit. Het lichaam van het kind groeit uit naar dat van een volwassene. Maar ook op geestelijk terrein spelen allerlei veranderingen een rol. Kinderen groeien nu opeens heel sterk door naar volwassenheid. Er komt een periode die we de puberteit noemen.

Velen denken over die tijd als een negatieve levensfase: De tijd waarin kinderen zo moeilijk en dwars kunnen zijn. Het lijkt wel of ze zich overal tegen afzetten. Dit is zo ongeveer het grove etiket wat deze ontwikkelingsfase van velen meegekregen heeft. Als we onze jongeren goed willen begrijpen, zullen we veel meer over de puberteit moeten zeggen. En dan is er ook heel wat positiefs over op te merken.

Een tweede grote verandering ten opzichte van de jongere kinderen is dat oudere kinderen op een meer volwassen, een meer gelijkwaardige manier, benaderd willen worden. Vader en moeder zijn voor hen niet meer de mensen die altijd alles beter kunnen en weten. Je eigen zwakte, dus begrip, tonen als opvoeder scoort hoger dan het opgeheven vingertje: 'Zo moet het en zo is het en daarmee uit!'

Een derde aspect wat een heel andere benadering vraagt is dat beleving van de seksualiteit voor deze leeftijdsgroep veel dichterbij staat. Ze krijgen serieus verkeer. Ze zoeken daarin hun weg. Ze hebben daarbij behoefte om in het zoeken van die weg toch wat wegwijzerste krijgen.

De puberteit

Nu kunnen we binnen dit artikel onmogelijk de hele ontwikkelingsfase van de puberteit bespreken, waarover boeken vol geschreven zijn. We beperken ons dus tot een aantal opvallende dingen.

Met de puberteit bedoelen we de levensfase waarin kinderen van hun 13e tot ongeveer 17e levensjaar in verkeren. Die periode is niet zo precies af te bakenen, omdat hij niet voor ieder kind gelijk is.

Het ene kind 'pubert' eerder en een ander kind langer.

Wat zijn dan zoal de kenmerken van een puber?

Als je dit zo links en rechts eens vraagt, dan is het antwoord dat de meeste mensen geven iets in de trant van: 'Ze schoppen overal tegenaan, ze gaan hun eigen gang, ze zijn onverschilligen nonchalant'.

Nu geloof ik het laatste allerminst. Een puber is over het algemeen helemaal niet onverschillig of nonchalant. Zo uit hij of zij zich misschien wel, maar achter die gevel zit vaak een persoon die heel serieus op zoek is naar zijn ik.

En hoe zit het dan met dat schoppen tegen alle zekerheden, het plaatsen van vraagtekens achter al die zaken, die al zo vaak gevraagd en beantwoord zijn? Of het schijnbaar eindeloos bedenken van nieuwe antwoorden? Is het niet erg dat ze alle zekerheden, waar je als ouder zo voor staat, omver halen?

Al lijkt het soms puur negatief, toch hoeft je dat als opvoeder niet zo te benaderen. Ons **kind** is op weg naar de volwassenheid. Op die weg is het op zoek naar zekerheden. Het kind wil niet zo maar de zekerheden van de volwassenen **overnemen**. Want uw zekerheden zijn voor de jongere helemaal geen zekerheden. Het zijn de zekerheden van de volwassene. Waar die volwassene zelf een keer voor gekozen heeft, die hij zelf doorleefd heeft. Onze kinderen willen op deze wijze diezelfde zaken ook echt doorleven, om ze zich zo eigen te maken. Ze te werven tot hun eigen zekerheden.

Daarom stellen onze pubers hun vragen. En het is juist boeiend om te zien hoe ze de antwoorden zoeken. Ze zetten zich daarbij nogal eens tegen de volwassene af: 'Kom nu maar eens op voor je mening, waarom denken jullie volwassenen dat het zo en zo moet?'

Dat kan tot een stevige discussie leiden. Dan moet je als ouder je mening geven over jouw zekerheden. Dat kan geen kwaad. Soms blijken dan onze zekerheden op niets te rusten. Een mooie gelegenheid om eens schoonmaak te houden en eigen keuzen weer eens bewust te worden.

Onze puber heeft zijn vragen en die antwoorden nodig, om zelf 'zijn eigen wereld op te bouwen'. Het komt nogal eens voor dat kinderen op deze leeftijd zich heftig tegen u verzetten. Bijvoorbeeld: 'Waarom moet je eigenlijk twee keer naar de kerk? Dat staat toch nergens in de Bijbel!' Tijdens die discussie met uw kind begint u zich steeds meer zorgen te maken: Hoe moet dit met mijn **kind**, als het zo vrijblijvend tegenover de dienst van de Here gaat staan? Maar als u twee dagen later zou kunnen luisteren hoe hij discussieert met een van zijn vrienden uit de buurt, dan zou u vaak dezelfde argumenten uit zijn mond horen die hij eerst van u hoorde. Dan blijkt: **kinderen** gebruiken de discussies met hun ouders vaak om uw argumenten te horen. Staat u voor uw keuzes? Hoe duidelijker uw argumenten, hoe bewuster uw keuzes in dit leven zijn, des te meer kans dat uw kind ze op lange termijn meeneemt. En ook al **kiest** uw kind soms voor andere wegen, zijn ze altijd verkeerd, omdat ze niet precies uw weg zijn, omdat de weg wat anders is?

Uit alles blijkt dat de puberteit een levensfase is waarin een kind veel van de ouders vraagt, en ook veel aan de ouders vraagt. En als we deze kant ervan zien dan is de puberteit eigenlijk een heel positief te benaderen levensfase. Een tijd waarin de ouders ook veel tijd moeten investeren in hun **kinderen**, want al lijkt het of ze alles zelf willen uitvinden, ze hebben hun ouders keihard nodig! Die zijn de **aandragers** van hun bouwstenen. Dat betekent voor de ouders: investeren in de toekomst. Bouwen aan het volgende geslacht.

De **kinderen** zullen dan regelmatig ook met allerlei vragen op seksueel terrein komen. Zij het dat ze in deze periode op het intieme vlak vaak wat schuchterder lijken. Toch willen ze er in de meeste gevallen wel met u over praten. Het klimaat waarin dat gebeurt is dan wel heel belangrijk. Een paar hints: Waren de **kinderen** al gewend om veel met u te praten? Ook over zaken van het hart?

Over vertrouwelijke zaken? Is er **wederzijds** een sfeer van vertrouwen? Bestaat er respect voor elkaar?

Het is goed om veel aandacht te besteden aan een vertrouwde thuisbasis. Laat merken dat de **kinderen** welkom zijn thuis. Niet alleen lichamelijk, maar ook met hun zorgen en vragen. Dat betekent als opvoeder soms dingen van jezelf inleveren: Je favoriete TV-programma uit, de krant met de interessante artikel opzij, een stukje nachtrust uitstellen.

Veel **kinderen krijgen** ook in de puberteit hun eerste echte verkering. Dat kan emotioneel heel diep voor hen gaan, hoor! Van het begin af aan is het goed om als ouders met de **kinderen** daar een open gesprek over op gang te houden. Het is goed om de vinger aan de pols te houden wat betreft de ideeën over verliefd zijn en verkering hebben. Niet als het controlerende oog, maar als de ouder die het geluk van zijn **kind** zoekt.

Voor de **kinderen** kunnen de boekjes van **Walter Trobisch**, de boeken van mevr. Hoek-van **Kooten** en het boekje *Van twaalf tot twintig* van J. Veenstra goede diensten bewijzen. Het kan een aanzet vormen om over hun relatie na te denken, er bewust mee om te gaan. Ook voor het oog van de Here. Dat betekent niet dat u dan **alles** maar aan die mensen over kunt laten. U moet ook zelf in gesprek blijven met uw **kind**, ook of zelfs juist over de verkering. Zodat u weet wat er in uw **kind** leeft en u als ouder kunt meeleven.

Help! Mijn kind heeft verkering

Zo zal misschien menig ouder inwendig reageren als zoon of dochter thuiskomt met de mededeling: 'Mam, ik heb verkering!' Natuurlijk ben je blij voor je **kind**, maar met wie komen ze thuis? En hoe geef je die ander een eigen plaats in het gezin? Hoe kun je de verkeringstijd eigenlijk goed begeleiden? Wat is voor de kinderen **privé** en wat moet bespreekbaar zijn? Laat je ze alleen thuis? Mogen ze samen op vakantie? Hoe denken ze over gemeenschap voor het huwelijk?

Dat zijn zo maar wat vragen die op je af komen, als je **kind** verkering heeft gekregen.

Gelukkig leven we in een tijd waarin genoeg boekjes verkrijgbaar zijn. Die kunnen we voor onze **kinderen** aanschaffen. Ondanks dat blijft uw inbreng van het grootste belang. Uw **kind** wil graag merken hoe u over de dingen denkt. Dat is waardevoller dan wat veel schrijvers van boeken te berde brengen. Zoek gelegenheden om met de kinderen in de verkeringstijd te praten!

Wat bespreek je dan met de kinderen?

Zonder een complete opsomming te geven zijn hieronder een aantal punten genoemd. Daar moet wel bij gezegd worden, dat je het ene onderwerp bespreekt met kinderen die pas verkering hebben, en het andere met **kinderen** die al een poosje aan de verkering zijn. Als ouder moet je proberen aan te voelen welk onderwerp je aan kunt snijden. In sommige gevallen komen de **kinderen** misschien zelf met hun vragen.

Nog een tip: Ga niet met een opgeheven vingertje van al-

les zitten verbieden. Probeer een gesprek op gang te brengen, waarin je eerst de **kinderen** polst: 'Hoe denken jullie hier of daar over?' En zeg dan eens hoe je het zelf als ouders hebt beleefd. Laat als het even kan de Bijbel meespreken: Wat zegt de Here ervan? En wat is het prachtig als het gesprek zo verloopt dat je na afloop kunt zeggen: 'Zullen we nu samen voor de Here buigen en hem bidden om zijn zegen over een goede verkeringstijd?' Of: 'Zullen we samen de Here vragen of Hij ons wil helpen om heilig voor Hem te leven, ook met onze lichamelijke verlangens?'

De aanleiding voor een gesprek over deze dingen kan liggen in een gebeurtenis, of in een artikel in de krant. En dat kan soms op van die bijzondere momenten gebeuren: Als vader of moeder de groenten staat klaar te maken, onder de afwas, vlak voor het slapen gaan. Ga het gesprek dan niet uit de weg als het zich aandient, ook al zie je er misschien nog zo tegenop. Later zullen de kinderen u er zeker dankbaar voor zijn, dat u met ze meedacht, en vooral dat u voor en met ze gebeden hebt.

Nu eerst de mogelijke gesprekspunten.

- * Weet je het verschil tussen verliefdheid en liefde?
- * Weet je hoe vader en moeder verkering kregen?
- * Praten jullie wel eens samen over het geloof?
- * Bidden jullie wel eens samen, ook voor je verkering?
- * Welke grenzen stel je op het terrein van de seksualiteit?
- * Samen op je kamer?
- * Samen op vakantie?
- * Gebrek aan vertrouwen of liefde van ouders.
- * De verschillen tussen man en vrouw.

Voorbeeld

Misschien kunt u er zelf nog wel wat bij bedenken.

Praten over deze zaken is in deze tijd nog belangrijker dan vroeger. Wat een wereld komt er op onze kinderen af. Sex voor het huwelijk is de gewoonste zaak ter wereld geworden. Je bent achterlijk als je een vriendin hebt en je bent er nog nooit mee naar bed geweest! En kijk maar om je heen, **kijk** maar naar de TV, mensen die elkaar nog maar nauwelijks kennen, maken uitgebreider **kennis** in bed... En als we de pers mogen geloven is het in sommige gereformeerde studentencircuits niet veel beter...

Op zo'n wereld moeten we onze **kinderen** voorbereiden, ze er zelfs tegen wapenen. Want ze leven er middenin. En de verleiding is zo groot.

Als we pas over deze onderwerpen met ze gaan praten als ze verkering **krijgen** is het al rijkelijk laat. Maar, beter laat dan nooit.

Heel belangrijk bij deze benadering is onze eigen levensstijl als voorbeeld voor onze jongeren. Bijvoorbeeld: wat voor TV-programma's laten we toe in onze huizen? Zijn we daarin al niet bezig allerlei normen en waarden ten aanzien van het huwelijk af te breken? De zogenaamde soap-series bouwen toch niets op. Ze breken alleen maar af. Om over allerlei (romantische) speelfilms maar te zwijgen. Het huwelijk als Godsgeschenk is in die wereld al lang verdwenen. En als we het als gewoonte hebben in-

geslepen naar die wereld te **kijken**, halen we die wereld ongemerkt in huis. Dan lijkt het alsof we aan zo'n levenswijze onze goedkeuring hechten. En onze jongeren gaan denken dat zo'n leefwijze mooi is, of, nog sterker, normaal is.

Maar ook: hoe gaan vader en moeder in het huwelijk met elkaar om? Hoe staan ze tegenover de seksualiteit? Genieten ze ook van elkaar? Is de seksualiteit voor hen een uiting van hun liefde voor elkaar, of is het de bevrediging van eigen behoeften? Zijn zij daarin ook een voorbeeld voor de **kinderen**? Is hun liefde en zorg voor elkaar daarbij ook zichtbaar? Laten ouders ook merken dat hun leven voor de Here in hun huwelijk, hen werkelijk alles is? Dat dat de bron is waar ze hun liefde voor elkaar uit putten? Dat zal zijn invloed zeker hebben op de wijze hoe kinderen leren aankijken tegen de liefde.

Ideaalbeeld?

Het lijkt misschien of hierboven een ideaal plaatje geschetst is. Veel kinderen denken er bijvoorbeeld op een bepaalde leeftijd gewoon niet over om met hun ouders te praten over hun verkering. Gelukkig wordt er dan vaak wel gepraat met anderen. Met leeftijdsgenoten, of ouders van vrienden. Want praten erover willen ze heus wel. Thuis kan daarin soms te bedreigend zijn. Te dichtbij. Het blijkt soms ook dat **kinderen** in hun verkeringstijd, bij de ouders van de een wel kunnen praten maar bij die van de ander niet. Wordt daar vooral niet jaloers op. Wees blij dat ze praten. Van twee kanten steeds dezelfde verhalen te moeten horen is ook wat overdadig.

De houding in deze gesprekken met kinderen moet vooral luisterend zijn en niet belerend. Wat zegt mijn **kind** precies, en waarom? Als we steeds maar komen met: 'Denk erom, je mag niet dit en je moet dat', dan doen we ons kind te kort in eigen verantwoordelijkheid. Dat geldt voor elke opvoedingssituatie.

Over de verschillen tussen mannen en vrouwen, het omgaan met de zelfbevredigingen de begeleiding van kinderen in **verkerings**- en verlovingsstijd gaat het de volgende keer.

Jetze J.D. Baas

VAN RIETSCHOTEN
BOEKHANDEL
Kelzerswaard 8 winkelcentrum Uw boekenbestellijn: ..
3078 AM Rotterdam 'Groot IJsselmonde' **01094820488**

VROOMHEID ALS DIENST

Is geestelijk leven nog mogelijk in een wereld die steeds voller en welvarender wordt? In een tijd die alles verwacht van wetenschap en techniek? In mensen voor wie de kennis van God tot een probleem is geworden?

Is geestelijk leven een uitstervende aangelegenheid, die niet meer past bij het moderne levensgevoel? Of zal de mens ondanks alles weer nieuwe vormen van geestelijk leven tot ontwikkeling brengen – eenvoudig omdat hij een geestelijk wézen is?

Deze vragen stelde C. Aalders aan de orde in zijn boek *Spiritualiteit, geestelijk leven vroeger en nu*. De eerste druk verscheen al in 1969. Ook toen al werden velen geboid door het begrip 'spiritualiteit'. Het moderne bewustzijn is sterk op de verschijning van de dingen gericht en gebiologeerd door de uiterlijkheid. Maar er is ook een innerlijke wereld, en daar liggen de diepste vragen van het menselijk bestaan. Voor allerlei mensen is de spiritualiteit dan ook een onmisbaar facet van hun leven geworden.

Moet je daarbij teruggrijpen naar vormen van vroeger? Is spiritualiteit niet heel gauw een introverte en egocentrische bezigheid? Of kan ook een spiritualiteit gevonden worden voor de moderne mens die leeft in openheid naar de wereld?

In de laatste hoofdstukken van zijn boekje behandelt Aalders deze vragen. We willen zijn gedachten weergeven en ze daarna in verband brengen met de gereformeerde opvattingen over het dienen van God.

Het kennen van Christus

Geestelijk leven betekent voor christenen een leven door en uit de Geest. En die Geest is dan allereerst de Geest van Christus. Over dit leven door de Geest lezen we in Galaten 5. Daar stelt Paulus dit leven tegenover een leven vanuit en door de begeerten van het onverloste bestaan, het 'vlees'. Dat is een leven *in gebondenheid* door behoeften, angsten, begeerten, uiterlijke mogelijkheden, aangeboren kwaliteiten en gebreken. Kortom een leven van zelfzucht. Een leven dat ingaat tegen de wil en bedoeling van de Schepper.

je manier van leven loten inspireren door de Geest

Maar een mens kan ook een andere vorm aan zijn leven geven. Hij kan ook leven naar de Geest, 'door de Geest wandelen', zich in zijn levenswandel laten inspireren door de Geest van God. Dat is een mogelijkheid die

Christus geeft. Wie voor Hem kiest, komt tot het ware menselijke leven. Een verantwoord bestaan, waarin hij als levend en handelend wezen is ingesteld op de roep van de Ander. Je leeft dan niet bevangen door je driften, maar bewust kiezend, niet gebonden aan je gevoelens, maar gehoorzaam bezonnen, niet gedicteerd door begeerten, maar door begrip geleid. Je lichamelijk bestaan wordt tot een instrument der vrijheid, een instrument van de gehoorzaamheid. 'Want ware gehoorzaamheid is de opperste (immers de horende en ant-woordende) vrijheid'.

Instrument van de Geest

Volgens Aalders is de ontdekking van de lichamelijkheid als een instrument van de Geest, een van de hoofdmotieven geworden van alle christelijke, spirituele leven. Paulus vermaant ons ons lichamelijk bestaan te laten functioneren als een levend en heilig en God welgevallig offer.

vrijheid tot dienst

De christelijke spiritualiteit kent een nauw verband tussen geest en lichamelijkheid. De verlossing die God brengt, geeft vrijheid om ons hele bestaan weer te wijden aan de gehoorzaamheid. En dat betekent in feite vrijheid tot dienst. In die dienst wordt het doel van de geschapenheid bereikt: je wilt er zijn voor de Ander.

De verhouding tot de wereld

Deze geestelijke visie op de lichamelijkheid, geeft ook een juiste kijk op de verhouding van de gelovige tot de wereld. In de spanning tussen 'wereldmijding' en 'wereldmin' kozen velen voor een leven buiten de wereld. De Reformatie koos voor een geestelijk leven midden in de activiteiten in de wereld. Maar was dit wel een goede weg? Of zette dit de wissel om naar een **geseculariseerd** bestaan?

Mag je wel 'zin' hebben in de wereld? Volgens het Oude Testament wel. Psalm 8 toont een groot enthousiasme over de uitzonderlijke genade mens te mogen zijn in deze wereld. En deze wereld is het waard om te worden geprezen, bewonderd en bemind. En is het niet waar, dat de krachten en mogelijkheden van deze wonderbare schepping, zich op verbijsterende wijze in ons eigen bestaan hebben samengeweven tot een manifestatie zonder weerga – ons lichaam, onze ziel, onze geest?

Daarnaast ontdekken we ook dat we naar de wereld grijpen als was ze ons bezit, om haar te dwingen in ons patroon. En worden wij op onze beurt door haar bezeten.

De geest van de mens die profiteur is, laat de juichkreet van de aarde snel verstommen. In luchtvervuiling, watervervuiling, bodemuitputting, wildverniëting en landschapsontsiering. De wereld zingt niet meer, maar is omfloerst en bezoedeld. En ook de mens kan in zo'n wereld niet meer zingen, maar hij wordt onverschillig en ongevoelig.

Geestelijk leven in de wereld

Het is duidelijk hoe de beleving van de wereld en de hantering van de wereld samenhangen en afhankelijk zijn van onze geestelijke instelling.

Wereldmijding of wereldrinn? De vlucht uit de wereld is evenmin een oplossing als een blinde in-bezit-name van de wereld het is, zegt Aalders. 'Geestelijk levende' mensen moeten dat geestelijk laten uitkomen in een leven dat geen zelfzucht kent, maar in zelfverloochening zich inzet voor dienst. Zulke mensen **zijn** niet steriel ingekapseld in zichzelf. Ze komen los uit de gevangenis van de egocentriciteit. Ze zetten zich in voor dienst aan de naaste. En ze komen tot de ontdekking, dat daarin ook de eigen diepste mogelijkheden tot hun recht komen.

Dat is wat het Nieuwe Testament verstaat onder liefhebben.

liefhebben is zelfverloochening

Liefhebben is zelfverloochening. Het is geen stemming, geen gevoel, een emotie en geen drift. Het is een wetende activiteit, een bewuste daadkracht, een kennende keuze in handel en wandel. Het is 'geestelijk' leven als leerling van Christus, in een gehoorzamen van Zijn aanwijzingen. Zo kun je geestelijk leven, terwijl je midden in de wereld staat. Haar bezittend als niet-bezittend. En in haar vergankelijkheid vol verwachting uitzien naar de toekomst van het eeuwige leven. Dat is een geloofwaardige christelijke spiritualiteit die we vandaag nodig hebben, meent Aalders.

Geestelijk leven als dienst

De gedachten van Aalders vragen kritische overweging. Wijst hij overal de juiste weg? Wat ons in zijn beschouwingen wel kan aanspreken, is zijn belichting van geestelijk leven midden in het gewone leven. Het lijkt eerst minder hooggestemd en minder interessant dan de speciale ervaringen die anderen ons aanprijzen of voorschrijven. Bij nadere beschouwing is dit minder opmerkelijke geestelijke leven van groter diepgang en spankracht dan de meer gezochte vormen van spiritualiteit.

Geestelijk leven als dienst aan God. Een dienst die gevoed wordt door het luisteren naar Gods Woord, een dienst die voortkomt uit de omgang met de HERE in het gebed, persoonlijk en gemeenschappelijk – dat is de vroomheid die de Reformatie voorstond. De vroomheid ook die bepalend was voor het gereformeerde leven.

Abraham Kuyper

In het boek *Spiritualiteit* van Van 't Spijker komt ook een hoofdstuk voor over de spiritualiteit van Bavinck, Kuyper en Schilder. Daarin schrijft dr. **R.H. Bremmer** over Herman Bavinck, dat hij wilde vasthouden aan het geloof, dat hij in de Afscheiden Kerken had geleerd en tevens open wilde staan naar de wereld en de cultuur waarin hij leefde. Hij wilde daarin de herschepping en de schepping bij elkaar houden.

Hetzelfde bedoelde ook Abraham Kuyper. Hij had in zijn bekering God ontmoet en van die God was hij voortaan getuige en belijder. God domineert voortaan zijn leven. Dat is ook bepalend voor zijn denken, dat zich breed ontplooië en een hoge vlucht nam. Een samenvatting van zijn wereldbeschouwing vinden we in zijn lezingen over *Het Calvinisme*, ook voor vandaag nog best boeiende lectuur.

Kuyper, zegt **Bremmer**, zag de dingen hoog en wijd. Ook dat was spiritualiteit: hij bracht onder woorden wat zijn grondhouding was tegenover God. In zijn theologische en culturele werk doet Kuyper dat in het groot.

Daarnaast weet hij het heil te verwoorden in een spiritualiteit in kleinere dimensie. Die komen we tegen in zijn preken, zijn stichtelijke werk, zijn meditaties. Maar dat zijn twee kanten van dezelfde zaak.

persoonlijke vroomheid en brede visie op het leven

Kuyper wilde een persoonlijke vroomheid verbinden met een brede visie op het leven. Door hem geïnspireerd zagen de **gereformeerden** een roeping om te werken in de wereld. Dat werken zagen zij als het dienen van God, hun Heer. Dat werken was een vormgeven van geestelijk leven, vanuit een persoonlijk geloof en gevoed door de omgang met God.

Als wij erover nadenken hoe we vandaag vormgeven aan ons geestelijk leven, doen we er goed aan deze beide lijnen bij elkaar te houden. Dan geven we goede aandacht aan de persoonlijke omgang met de HERE. En zien wij ook ons alledaagse leven en werken in Zijn wereld – hoe weinig het voor ons gevoel ook vaak betekenen mag – als een dienen van Hem, dus als een voluit geestelijke zaak.

G.J. van Middelkoop

Te koop gevraagd

Theologische boeken

'De Steur'

2e hands boekhandel en antiquariaat gespecialiseerd in theologie
Oudestraat 213, 8261 CM Kampen, tel. 05202-16276

Openingstijden: ma. t/m za. 10.00 tot 12.30 uur
13.30 tot 17.00 uur. Dinsdags gesloten.

KERK EN ORGANISATIE IN EEN DYNAMISCHE SAMENLEVING

Gereformeerde Kerken in verandering III (slot)

1. Inleiding

In de voorgaande artikelen heb ik aangegeven dat de veranderingen binnen onze kerken zo groot zijn, dat we rustig kunnen spreken van een **cultuurverandering**. De vraag die hieruit voortvloeit is de volgende: wat is de betekenis hiervan voor de kerkelijke structuren. Vraagt een nieuwe cultuur niet om een nieuw jasje? Of is het oude kloffie noggoedge genoeg?

Deze vraag kan van verschillende kanten benaderd worden. In het denken over organisaties en **organisatie-ontwikkeling** wordt op dit moment veel aandacht gegeven aan het type organisaties dat in de huidige, dynamische samenleving nodig is. Jaren geleden typeerde Tom Peters in zijn boek *Thriving on Chaos* de moderne samenleving is 'chaos'. Volgens Peters moeten organisaties zich aanpassen aan de omgeving. In een snel veranderende maatschappij is een flexibele organisatie nodig. Dit betekent een andere organisatiestructuren en ander type medewerker. Andere managementgoeroes stellen zelfs dat ook organisaties door chaos gekarakteriseerd moeten zijn, willen ze kunnen komen tot creatieve oplossingen. Er moet met dit soort theorieën voorzichtig omgegaan worden: vaak wordt de goeroe er beter van dan de gebruiker. Maar, en dat is belangrijk, algemeen wordt erkend dat organisaties hun structuren drastisch moeten veranderen om te **kunnen** voldoen aan de eisen van de tijd. Zo'n **konstatering** mogen we niet zomaar langs ons heen laten gaan.

Een andere manier van benaderen zou die van het post-moderne denken kunnen zijn. Volgens J. Huijgen hebben onze 'grote verhalen', zoals die vorm gekregen hebben in het denken over het cultuurmandaat, de ambtsgedachte, de kerk en de doorgaande reformatie, hun tijd **gehad**.² Een fundamentele **kritiek**. Naar mijn oordeel kan deze **kritiek** niets anders betekenen dan dat onze **organisatiestructuren** drastisch moeten veranderen. Het is niet mijn bedoeling om deze **kritiek** uitvoerig te peilen en te wegen. De eerstgenoemde argumentatie is al voldoende steekhoudend om aandacht te geven aan de structuren in het kerkelijke leven.

De hoofdlijn van dit artikel is de gedachte dat er een nauw verband is tussen cultuur en organisatiestructuur. Een veranderende cultuur vraagt om een nieuwe **organi-**

satievorm. Zeker als wij – door interne en externe oorzaken – in een proces van **cultuurverandering** zitten, dan is de noodzaak van organisatieverandering nog groter.

2. Organisatie en cultuur

In het eerste artikel heb ik aangegeven dat de cultuur ons denken, geloven, voelen en handelen sterk **beïnvloedt**. Dit komt ook sterk naar voren in de manier waarop mensen zich organiseren. Dit heb ik zelf sterk aan den lijve ervaren in de periode dat ik in Taiwan werkte. In het Westen worden formele regels en structuren in het algemeen gerespecteerd. Er kan ook altijd een beroep op gedaan worden. In een Chinese organisatie ligt dat anders. Formele regels en structuren zijn ingebed in een geheel van hiërarchische en niet-hiërarchische relaties. Deze relaties bepalen in hoeverre en op **welke** manier er met regels en structuren omgegaan wordt. Mutatis mutandis geldt hetzelfde in de kerk. Binnen onze kerken proberen wij zo goed mogelijk volgens de regels van de K.O. en de structuren van het kerkverband met elkaar te leven. In de Chinese kerk is toepassing van regels en respecteren van structuren veel sterker relationeel bepaald. In de ogen van de westerling is de Chinees in zijn gedrag in de organisatie onbetrouwbaar. In de ogen van de Chinees heeft de westerling geen **respect** voor menselijke relaties.

Het is goed te beseffen dat voor elke cultuur geldt – ook voor de onze – dat culturele zonden ingebakken worden in de organisatiestructuren in het gedrag van de mens. Dit mag bijv. duidelijk worden met betrekking tot de toepassing van de tucht. Een Chinese gemeente loopt het gevaar dat de tucht, vanwege het belang van relaties, slecht functioneert. Immers, je kunt iemand, met wie je een goede relatie hebt, toch niet onder tucht zetten? Een Westerse gemeente loopt daarentegen het gevaar dat de tucht als formele aangelegenheid gaat functioneren, los van de gehele persoon. Immers, het **(kerk)recht** zal zijn loop hebben.

Maar, en dat is belangrijker voor het onderwerp van dit artikel, ook hier geldt als natuurlijk gevolg, dat in een veranderende cultuur, de organisatiestructuur van de kerk ook moet veranderen.

3. Kerk en organisatie

Eerder heb ik aangegeven dat de manier waarop wij onze gemeenschap georganiseerd hebben, in sterke mate beïnvloed is door de theologie, de dimensie van de leer. De fundering en rechtvaardiging van onze **organisatiestructuur** is een theologische. Als Gereformeerde Kerken zijn wij goed georganiseerd. Haast alles is 'dichtgetimmerd' door middel van ons belijden, K.O., **ondertekeningsformulier**, formulieren voor gebruik in de eredienst, goedgekeurde psalmen en gezangen, en **vergaderstructuren** (breed, smal, classis, P.S., G.S., deputaatschappen etc.). Het vereist veel tijd en inspanning om alles via de goede orde te laten verlopen. Via de doorgaande reformatie is een heel net van kerkelijk gebonden verenigingen ontstaan. In de grondslagformuleringen van deze verenigingen is soms expliciet verwezen naar de reformaties van **1944** en **1967**. Ook hier dus een sterk theologisch getinte basis.

Nu is het niet gemakkelijk om over de structuren van de kerk te spreken. Al gauw wordt de **diskussie** oppervlakkig of onzuiver. In dankbaarheid mogen we de zegeningen van onze kerkelijke structuren en van de **kerkgebonden** verenigingen zien. Toch kunnen we niet om de vraag naar de noodzaak van aanpassing heen.

4. Opening en afsluiting

Structuren zijn net als metaforen: ze openen en sluiten af. Een **structuur** opent een veld van mogelijkheden, maar sluit ook andere af. Hiervan zijn veel voorbeelden te noemen. Ons gereformeerde onderwijs opent de mogelijkheid om jongeren onderwijs te geven naar het Woord van God. Niet alleen vakkennis wordt bijgebracht, maar ook een goede geestelijke bagage. Maar deze opening luidt al gelijk het begin van een afsluiting in: afsluiting van de maatschappij. Als hier niet bewust mee wordt omgegaan wordt deze afsluiting werkelijkheid. Een vergelijkbaar verschijnsel zien we bij de kerkorde. Hierin worden veel mogelijkheden geopend voor de kerken om elkaar bij te staan, zowel in financieel als in geestelijk opzicht. In het algemeen gesproken, is dit tot zegen van de kerken. Ook deze opening luidt al het begin van een afsluiting in. Zo gaat de kerkorde niet in op de kerkordelijke **aspecten** van het samenspreken en eventueel samengaan met andere kerken. Het ontbreken betekent in de praktijk een afsluiting. Zo zijn er nog veel meer voorbeelden te noemen. Ik noem deze **aspecten** om te laten zien hoe zeer structuren en regels openen en afsluiten. En daarmee hebben ze een sterke invloed op ons gedrag. Dit verschijnsel is niet nieuw. In de bedrijfskunde wordt er al jaren veel aandacht aan gegeven. Dit fenomeen is eens heel pregnant uitgedrukt door de Nobelprijs-winnaar **Herbert Simon**. Hij heeft eens gezegd: vertel mij de regels van een organisatie en de positie die iemand daarin heeft, en ik vertel welk gedrag hij in een bepaalde situatie vertoont. Met andere woorden, het bestaan van regels en structuren heeft sterke invloed op het gedrag van iemand in een organisatie. Het verschijnsel van opening en afsluiting op zich is noch

positief noch negatief. Wel is het goed zich hiervan bewust te zijn. Immers, inherent aan dit verschijnsel is dat deze bewustwording niet automatisch verloopt. Vaak gebeurt dit door middel **van** een harde confrontatie met de werkelijkheid (zie onder 5). Ook kan het op andere manieren gebeuren. Bijvoorbeeld, door het vergelijken van verschillende tradities. Wie de Taiwanese, de Amerikaanse en de vrijgemaakte traditie vergelijkt, moet constateren dat elke traditie in zijn organisatievorm zijn eigen typische elementen heeft. Typisch vrijgemaakte elementen zijn de nadruk op de eigen ware kerk en de vorm gegeven doorgaande reformatie. Als ik zeg typisch vrijgemaakt, dan is dat hier een beschrijving zonder waarde-oordeel. Van belang is dat deze karakteristieken zowel openen als afsluiten. Of, nauwkeuriger geformuleerd, de mogelijkheid geven voor opening en de mogelijkheid geven voor afsluiting. In de praktijk zie je zowel het een als het ander. Wie de verschillende tradities vergelijkt, ziet dat de typisch vrijgemaakte **aspecten** veel openingen geeft. Deze openingen werken zegenend. Ik zie deze zegeningen en wil ze ook als zodanig benoemen. Maar die afsluiting zie ik ook en wil ik ook als zodanig benoemen. Afsluiting van de wereld en afsluiting van mede-christenen in andere kerken.

Ik wil iets nader ingaan op de afsluiting. In het eerste artikel van deze serie heb ik enkele veranderingen in onze kerken genoemd. Veel van deze veranderingen hebben te maken met het opheffen van de afsluiting. Ik wil in dit kader ook wijzen op het boekje *Op de grens* van prof. Klapwijk.³ Hij spreekt over de vrijgemaakte cultuur als een 'reservaat'. Hij gebruikt dit woord omdat de combinatie van kerk, school en organisaties **funktioneert** als bescherming tegen allerlei invloeden van de wereld. Alhoewel **Klapwijk** dit woord nuanceert, heeft het toch veel weerstand opgeroepen, waardoor soms aan de bedoeling van de auteur voorbij gegaan is. Toch heeft **Klapwijk** wel gelijk. Door de nadruk op de eigen (ware) kerk en de eigen organisaties, inclusief de theoretische fundering, heeft er onbedoeld zo'n afsluiting plaats gevonden dat – generaliserend gesproken – onze kerkelijke positie geleid heeft tot een geestelijk en maatschappelijk isolement. Met betrekking tot onze kerkelijke positie is op deze afsluiting door dr. Kuiper **gewezen**.⁴ Naar zijn mening vindt er een eenzijdige interpretatie van het verleden plaats. Het is het beeld van de 'goede weg die de vrijgemaakten sinds **1944** gegaan zijn, zich vasthoudend aan Schrift en Belijdenis'. Hij spreekt over een 'mythisch beeld' omdat het eenzijdig is en bij voorbaat uitgaat van het eigen gelijk. In mijn woorden, de opening heeft geresulteerd in afsluiting. De eenzijdige manier waarop binnen onze kerken – ik generaliseer – de zegen van de Vrijmaking en de winst van **1967** vorm heeft gekregen, heeft geleid tot een typisch vrijgemaakte cultuur, een typisch vrijgemaakte dimensie van de gemeenschap. Deze eenzijdigheid heeft geleid tot een onjuist beeld van de kerk en tot een kerkelijk isolement, ook binnen de zgn. gereformeerde gezindte.

5. Organisatie, verstening en missionaire gemeente

In nauwe samenhang met het bovenstaande is er nog een overeenkomst tussen een metafoor en een organisatie. Dat is de zogenaamde **op-** en neergaande beweging. De structuur **beïnvloedt** de gemeenschappen de gemeenschap **beïnvloedt** de structuur. Een van de meest gevaarlijke **aspecten** van deze **op-** en neergaande beweging is de zogenaamde 'verstening', 'verstarring' of hoe je het ook maar noemen wil. Deze verstening gebeurt zowel op het niveau van het denken als op het niveau van het handelen. Structuur en gemeenschap zijn zo sterk aan **elkaar** gebonden dat de mogelijkheden tot verandering nihil zijn geworden. Er vindt een homogenisering van opvattingen plaats over zichzelf en over de wereld. Dit uit zich in een stabilisering van de organisatie en in het gedrag van de leden daarvan. Er ontstaat een bepaalde **organisatiecultuur**. Een van de bekende kenmerken is bureaucratisering. Het meest pregnant komen deze fenomenen voor in de communistischelanden. Maar ook in onze samenleving is het bekend. Grote bedrijven als IBM, GM en Philips hebben het erg moeilijk omdat de organisatiestructuren de werknemers dusdanig 'gehomogeniseerd' zijn, dat ze immuun zijn geworden voor impulsen van buitenaf. Signalen worden niet meer opgepikt en noodzakelijke veranderingen blijven uit. Na een aanvankelijk succesvolle start, treedt er verstening op. Nieuwe vragen worden niet meer gesteld. Oude antwoorden worden herhaald. De organisatie reageert niet meer op impulsen van buiten, maar blijft bij zijn eigen uitgestippelde koers. In de vaste overtuiging dat deze de enige juiste is. Zowel IBM, GM als Philips zijn hardhandig gekomgeerd door de economische werkelijkheid.

Ik weet dat er grote verschillen zijn tussen een **internationaal bedrijf** en een kerkelijke gemeenschap en de daaromheen gebouwde organisatiestructuur. Toch zijn er overeenkomsten die niet genegeerd mogen worden. Immers, we spreken over mensen, hoe mensen organisaties vorm geven, hoe ze over die organisatie denken en hoe ze zich daarin gedragen. De wereld om ons heen verandert. De cultuur verandert. De mensen veranderen. Maar, structuren conserveren. En, het is inherent aan structuren dat ze conserveren. In onze kerken komen allerlei knelpunten aan het licht. Te Velde noemt drie **hoofdknelpunten**: tekort aan missionaire kracht, magerheid van de huiselijke 'eredienst' en dat we te veel aan dominees **overlaten**.⁵ Er valt aan meer te denken: de problematiek van grote gemeenten, de moeiten met de **geloofsoverdracht**, de positie van de vrouw in de kerk, de plaats van het kind in de kerk, de participatie van de gemeente in de liturgie, de zuigkracht van het gereformeerde onderwijs waardoor veel gemeenten een marginaal bestaan leiden, de bijkans onveranderlijkheid van de kerkelijke structuren, trage besluitvorming in het kerkverband, de kritiek dat kerkelijke vergaderingen 'futiliteiten' bespreken en de echte problemen niet aan de orde komen, het nauwelijks betrekken van de 'basis' bij **belangrijke** be-

sluiten in het kerkverband, en zo valt er meer te noemen. Bovengenoemde knelpunten worden regelmatig in de pers aan de orde gesteld. Veranderingen vinden nauwelijks plaats.⁶

Eén ding is duidelijk uit de moderne **organisatiewetenschap**: de toekomst is aan kleine, flexibele organisaties. Deze organisaties hebben een duidelijke structuur en een minimum aan regels. Dit geldt m.i. ook voor een kerkelijke gemeenschap. De toekomst is niet aan grote, logge gemeenten die door een veelheid aan regels en structuren verbonden zijn met het kerkverband en die door een buffer van gereformeerde organisaties van de Wereld afgesloten zijn. De toekomst is aan kleine missionaire gemeenten, die in open contact met de wereld **staan**.⁷ Kritisch zal bekeken moeten worden naar de (toegevoegde) waarde van allerlei **kerkverbandelijke** regels en structuren. Taken, bevoegdheden en werkwijze van de **kerkeraad**, het college van diakenen, de commissie van beheer, en meerdere vergaderingen mogen rustig eens onder de loupe genomen worden. Ook zal de K.O. grondig bekeken moeten worden en zullen we moeten leren van de **geschiedenis**.⁸ Waarschijnlijk kan het een en ander verdwijnen of anders georganiseerd worden. Ik wil hier niet filosoferen over allerlei mogelijke veranderingen. Nieuwe structuren moeten kunnen groeien. Wel is duidelijk dat de hoeveelheid tijd en aandacht die aan de structuren besteed moet worden, drastisch zal moeten afnemen om werkelijk missionair in de wereld te staan en aandacht te kunnen geven aan allerlei wezenlijke problemen. Missionair gemeente-zijn betekent: zeer persoonlijk betrokken zijn bij het verkondigen van de grote daden van God (1 Petr. 2). Mede door de organisatievorm van de missionaire gemeente wordt deze betrokkenheid steeds weer **vernieuwd** en verankerd. Het als missionaire gemeente steeds weer verkondigen – naar binnen en naar buiten – dat God de wereld liefheeft (Joh. 3 : 16) en dat Zijn Zoon zondaren roept (Marc. 2 : 17), **dàt** is het enige antwoord op de moeite van de **Godservaring** en het probleem van de Godsverduistering.

6. Slot

In een drietal artikelen hebben we aandacht gegeven aan de veranderingen die in onze kerken – onder invloed van allerlei interne en externe **factoren** – plaatsvinden. Zoals aangegeven, hebben deze veranderingen te maken met de manier waarop wij denken, handelen, geloven, belijden en ons organiseren. Ze vormen een bepaald patroon. Daarom heb ik gesproken van een **cultuurverandering** binnen onze kerken.

Over de precieze oorzaken van deze cultuurverandering is het laatste woord zeker nog niet gezegd. Wel is duidelijk, dat de manier waarop wij als christenen geloven en handelen, niet meer aansluit bij de zich veranderende (of: al veranderde) maatschappij. In onze kerken is bijzonder veel nadruk gelegd op de dimensie van de leer. Deze dimensie heeft de andere dimensies, m.n. die van het per-

soonlijke, overheerst. Het theologisch gefundeerde gebouw van kerkelijke **structuren** en gereformeerde organisaties kan de confrontatie met de werkelijkheid niet (meer) aan. Allerlei spanningen komen aan de oppervlakte: in het kerkelijke leven, de gereformeerde levensstijl, de gereformeerde organisaties, en in de **geloofs**-overdracht. Deze spanningen dienen serieus genomen te worden. Het is een illusie te menen dat kleine aanpassingen voldoende zijn. Zoals ik heb laten zien, strekken de noodzakelijke veranderingen zich over een breed gebied

Naar mijn mening is het van belang om dit **veranderings**-proces te benoemen, zodat we bewust kunnen veranderen. Bewuste omgang biedt perspectieven: de rijkdom van de gereformeerde traditie wordt zo opnieuw **geaktua**-liseerd. In zijn boek *Gereformeerden op zoek naar God* gaat Graafland vele mijlen met degenen die de gereformeerde traditie kritiseren en als onvruchtbaar **karakterise**-ren. Maar uiteindelijk – en terecht – komt hij tot de **kon**-klusie dat de gereformeerde traditie, ook in het tijdperk van de Godsverduistering, voldoende kracht en vitaliteit bezit om wegen tot vernieuwing te vinden. In een **veran**-deringsproces weet je nooit precies waar je uit komt. Het eindpunt ligt niet vast. Als het nodig is, mag er wat mij betreft veel veranderen. De gereformeerde traditie laat juist in zijn veelstemmigheid zien, dat ze altijd al 'in rapport' met de tijd heeft gestaan. De rijkdom van de traditie – zoals die wel wordt samengevat in de drie sola's: sola scriptura, sola **fide** en sola **gratia** – is al vele eeuwen voldoende basis gebleken om in vertrouwen te veranderen en zal dat ook nu zijn.

Diskussies over veranderingen in onze kerken zijn nodig. Maar ze zijn niet vrijblijvend. Ze staan onder het **mozaï**-sche: Kies het leven (Deut. 30 : 19). We mogen ze alleen voeren onder het beslag van de vraag: Wat dunkt u van de Christus? Deze persoonlijke vraag kan niet buiten de **diskussie** gehouden worden. Het feit dat God voortdurend op zoek is naar de mens, zoals Hij dat heeft laten zien in Christus, is de enige reden van ons geloof. We lezen hier zo mooi over in 1 Joh. 4 : 9: '**Hierin** is de liefde Gods jegens ons geopenbaard, dat God Zijn eniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem'. En, schrijft Johannes verderop (vs. 11): 'Geliefden, indien God ons z6 heeft liefgehad, behoren wij el-kander lief te hebben'.

M.J. Verkerk

¹ T. Peeters, *Thriving on Chaos*, 1987.

² J. Huijgen, *De Reformatie*, jrg. 68/25, maart 1993.

³ T.M. Klapwijk, 1991, *Op de grens. Over student, kerk en universiteit*, Oosterbaan & Le Cointre, Goes.

⁴ R. Kuiper, 1992, *Bij de Tijd*, no. 4, p. 10-12.

⁵ Te Velde. a.w.. dl. 1.

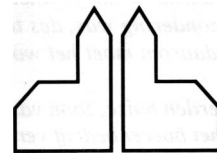
⁶ Deze knelpunten leiden meestal binnen een organisatie tot 'creatieve oplossingen'. Een simpel voorbeeld. Volgens de K.O. (art. 67) mogen er

in de eredienst alleen door de synode goedgekeurde psalmen en gezangen gezongen worden. Dit leidt tot een praktijk waarbij andere liederen **direkt** voor of na 'de handdruk' gezongen worden. Dit gebeurt bijv. bij de verjaardag van de koningin of andere bijzondere gelegenheden. Hier geldt dat de regel van de K.O. door de werkelijkheid achterhaald is. Aanpassing van de regel vindt echter niet plaats.

⁷ Zie het artikel van ds. H. Drost in het *Gereformeerd Kerkblad voor Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg*, jrg. 45/44, 6 nov. 1993.

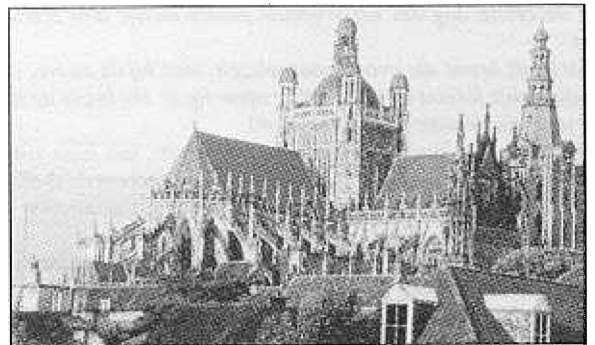
⁸ In artikel 31 wordt gezegd dat 'een uitspraak die **bij meerderheid van stemmen** gedaan is' als bindend aanvaard moet worden. Bij belangrijke onderwerpen is meerderheid van stemmen onvoldoende: er dient een breed draagvlak te zijn, bijv. unanimititeit, of minimaal ¾ van het aantal stemmen moet voor zijn.

Bestudering van de geschiedenis laat zien dat er in de K.O. veel onduidelijkheden en tekortkomingen zijn (rechtspositie **predikanten**, **appel**-procedures, bevoegdheden meerdere vergaderingen, 'wegroep' kerkrecht, **samensprekingen** enz. enz.). Ook worden er te veel dingen geregeld (o.a. liturgie).

REEDS 140 JAAR

VERZEKERT
donatus **VERTROUWD'**

DONATUS,

- is bij uitstek specialist in het verzekeren van **kerkelijke** eigendommen
- verricht gratis inspecties en taxaties door eigen, speciaal opgeleide bouwkundig experts
- is een non-profit maatschappij. De winst wordt aan de leden/verzekerden uitgekeerd in de vorm van premie-restitutie. (Over de afgelopen 10 jaar gemiddeld 50%!)
- kent op maat gesneden polisvoorwaarden, zoals een extra-kostendekking indien na een schade het gebouw niet meer voor kerkelijke diensten kan worden gebruikt en naar elders moet worden uitgeweken.

Onderlinge Verzekering
Maatschappij Donatus u.a.

Postbus 5055
5201 GB 's-Hertogenbosch

Telefoon 073 - 122166
Telefax 073 - 890365

Vraag vrijblijvend om een offerte of gesprek, ook als u nog elders verzekerd bent. Het verplicht u tot niets.